

OÑATI LETRARIK LETRA

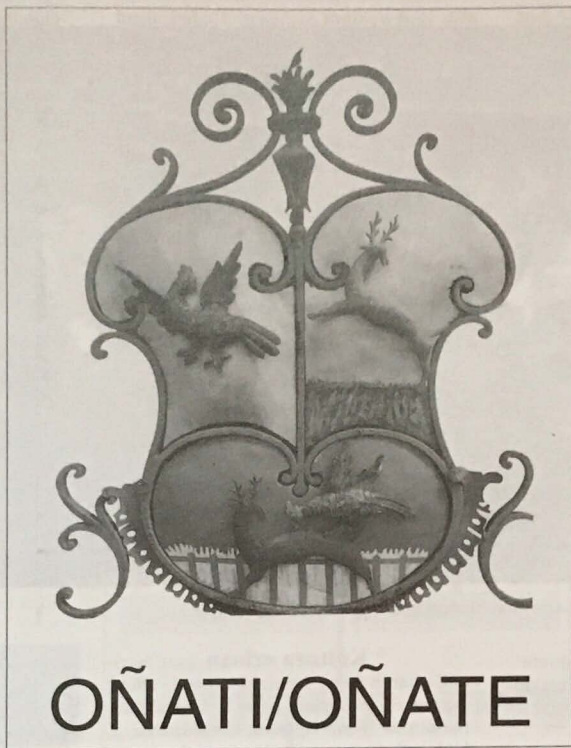
AFARRO-

A r a
kaminoz
joateko,
g a u r
egun ibil-
bide luze
eta aldrebes

samarra egin behar badugu ere, sasoi baten jendea oinez, zaldiz edo mandoz ibiltzen zenean, ez zegoen erreinu zaharra oñatiarentzat hain urruti. Arantzazu eta Urbiatik Araba aldera jota, egun bateko bidean sar zitekeen Burunda nahiz Lizarraraino. Horregatik, bada, betidanik egon da joan-etorri eta harreman asko Nafarroa eta gure herriaren artean.

Oñatiri buruzko lehenengo albisteak Nafarroarekin lotuta azaltzen zaizkigu, hemengo jaunak, Gebaratarrak, gerora Araban kokatu arren, jatorriz nafarrak baitziren. Gure Unibertsitateak zabalik iraun zuen mendeetan zehar ikasle, maisu eta errefoe ugari inguratu zitzaizkigun Nafarroatik. Arantzazurako jokera handia zegoen lurralde hartako hainbat bailara eta herritatik. Zoritxarrez, istilu politikoek bulzturiko nafarrak ere ikusi behar izan genituen paraje hauetan, hala nola, joan zen mendeko karlistada bietan zein azkenengo gerratean. Aitor dezagun, bidenabar, ez zela oñatiarrik falta izan Nafarroako gudu eta gatazketan.

Baina Oñatiratzin zitzaizkigun nafar gehienak oso era baktezuan iristen ziren: ganaduak, ardoak, olioak edo mahatsa saltzera, komentu eta fraidetegietan latinak ikastera, gure mendi eta basoetan ikazkintzan aritzera, baserrietan morrontza-lanak egitera edota fabrika eta lantegietan eguneroko soldata irabaztera. Duela 70 bat urte, Oñatitik San Prudentziaroko trenbidearekin batera samar, Lizarratik Gasteizerakoa burutu zenean, Estella aldetik heldutako hamaikatzko andra-gizon errotu zitzaigun gure artean.

Dena den, Nafarroako eskualde eta herri askotan sortutako seme-alabak ezagutu zituen Oñatiko herriak: *Azpilikueta, Irurita, Lesaka, Etxarri, Lakuntza, Bakai-ku, Arbizu, Abaigar, Legaria, Oko, Antzin, Abartzuza, Nazar, Sorlada, Deikaztelu, Gares, Fal-tzes, Azkoien, Biana, Pitillas, Bal-terra, Argetas, Tuter, Iruñea, Oroz-Betelu, Otsagi* eta beste zenbait lekutatik heldu zaigu Oñatira nafarren ahalegina, keme-na eta lana.

ÑATI eta
Oñate.
Bietara
deitu
iz an
di o g u
gure jaiote-
rriari, eta
hasiera-hasieratik gainera. Erdi
Aroko dokumentuak arakatzen

baditugu, garbi asko ikus dezake-gu aipatu berri dugun bikoiztasun hori. Eta beste bitxikeria batekin ere erraz kontura gaitezke: orduko eskribauek buruhauste galantak izan zituztela gure herriaren izena idazterakoan, alegia. Izan ere, 18 era desberdinetan, hamazortzitan, bai, transkribaturik baitago **Oñati/Oñate** toponimoa aintzina-ko agiritan. Bukaeraz aparte (-il -e), *n* letraren bustidurak eman zizkien lanik handienak sasoi hartako lumadunei. Baina ez faltatze-arren, *h*-rik ere ez da falta testu zahar horietan.

Azterketatxo honetan **Rosa Aierbe** historiagileak Oñatiri buruz argitaratuko lanei jarraitu diegu eta berak egindako transkribaketaz fidatu gara, jakina. Testuok XIV eta XV. mendeetakoak ditugu. Lehen hiru formak itxura baten aintzinagoko dokumentutan agertu ziren, baina, azken urteota-

ko kritika historikoak frogatu duenez, apokrifoa dira, hots, faltsuak, eta seguraski XIV-XV. mendeetan moldatuak izango ziren hauek ere.

Hona hemen jarraian, dokumentua idatzi zeneko urtea adieraziz, aipaturiko 18 forma desberdinok:

- 1.-**Oñati**: 1149 (apokrifoa)/1395/1466/ 1477.
- 2.-**Oñatte**: 1149 (apokrifoa).
- 3.-**Oñati**: 1200 (apokrifoa)/1470/1478.
- 4.-**Oñat**: 1305.
- 5.-**Oñnat**: 1309 /1323/ 1352.
- 6.-**Oñnate**: 1388/ 1395/ 1454/ 1458 /1467/ 1469/ 1477/ 1489/ 1498.
- 7.-**Oñate**: 1389 eta 1479 bitartean 23 dokumentu desberdinetan.
- 8.-**Oñatte**: 1389.
- 9.-**Oñate**: 1477/ 1481/ 1489/ 1495.
- 10.-**Honnate**: 1388 (?).
- 11.-**Hoñate**: 1419/ 1440/ 1477/ 1484/ 1498.
- 12.-**Honate**: 1477.
- 13.-**Honati**: 1477.
- 14.-**Oynnati**: 1351.
- 15.-**Oñaty**: 1411.
- 16.-**Oñaty**: 1411/ 1448/ 1455/ 1477.
- 17.-**Oñnaty**: 1455/ 1483/ 1486.
- 18.-**Oñati**: 1451/ 1466/ 1475/ 1477.

Kontuan izan hamazortzi aldaera hauek behin baino gehiagotan azaltzen direla Erdi Aroko agiri horietako askotan. dokumentu berean forma desberdinak maiz topa daitezkeela, eta izkribuok latinez eta gaztelera moldatuta daudela. XVI. mendetik aurrera **Oñate** forma nagusituz joan zen gaztelerazko testu eta hizketetarako; **Oñati**, berriz, euskerazkoetara mugatu zen, azken aldi honetan izen ofizial bihurtu den arte.

Guztiau ortografiar burukinaz izaten dituztenen kontsolagarri eta aringarri gerta dadila!

JERARDO ELORTZA